

object of education. Attempt of pedagogical anthropology]. *Khrestomatia z istorii vitchyznanoi pedahohiky – Reader's book on history of national pedagogy*. Lytvynov, S.A. (Eds.). K.: Radianska shkola. 291 – 307 [in Ukrainian].

15. Shevchenko, T. H. (1949). *Povna zbirka tvoriv u trokh tomakh [Complete set of works, Vols. 1-2]*. (Vols. 1): Poezii [Poems]. K.: Derzh. vyd-vo khud. Literatury [in Ukrainian].

16. Shevchenko, T. H. (1949). *Povna zbirka tvoriv u trokh tomakh [Complete set of works, Vols. 1-2]*. (Vols. 2): Povisti [Stories]. K.: Derzh. vyd-vo khud. Literatury [in Ukrainian].

17. Boiko, A.M. (Eds.) (2002). 20 vydatnykh ukrainskykh pedahohiv [20 famous Ukrainian pedagogues]. Poltava: ASMI [in Ukrainian].

1. TSDIAK Ukrainy, f.. 442, op. 829, spr. 416, ark. 16 – 16 zv.

2. TSDIAK Ukrainy, f. 707, op. 259, spr. 274, ark. 12.

3. TSDIAK Ukrainy, f.. 1225, op. 1, spr. 10, ark. 4.

4. TSDIAK Ukrainy, f.. 1225, op. 1, spr. 11, ark. 2.

С. Г. Черняк

СОЦИАЛЬНОЕ ВОСПИТАНИЕ В ИСТОРИИ ЗАРУБЕЖНОЙ И ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ МЫСЛИ XIX СТОЛЕТИЯ

Статья посвящена проблеме социального воспитания в истории зарубежной и отечественной педагогической мысли XIX столетия. Автор на основе ретроспективного анализа исследует факторы возникновения воспитания, осуществляет историко-персоналистическое рассмотрение зарубежной педагогической мысли указанного хронологического периода, освещает развитие украинской национальной идеи сквозь призму педагогического наследия отечественных учёных XIX столетия.

Ключевые слова: социальное воспитание, зарубежная и отечественная педагогическая мысль.

S. H. Cherniak

SOCIAL EDUCATION IN HISTORY OF FOREIGN AND NATIVE PEDAGOGICAL THOUGHT OF XIX CENTURY

The article deals with the problem of social education in the history of foreign and native educational thought of the XIX century. This period played a great role in the history of development of pedagogical science. This time was characterized by interpretation of educational paradigm as socio-historical phenomenon. Many researchers of that epoch investigated factors of genesis of education. Changes in society and especially in education are closely related to the necessity of solving certain pedagogical problems. Modern social and economical changes problematize the social education of youth. This issue is one of the most urgent problems in pedagogical theory and practice. The aim of the research is to perform a retrospective analysis of the problem of social education in foreign and domestic pedagogical thought. Summarizing pedagogical thoughts of representatives of the mentioned period it is necessary to admit that social education on the territory of Ukraine in the XIX century was a component of general national education, ideas of which have been developing in pedagogues' works. Thus, the essence of social education in the history of foreign pedagogy of the XIX century was to prepare young generation to harmonious functioning in society and performing future social functions.

Keywords: social education, foreign and domestic pedagogical thought.

Подано до редакції 13.06.14

УДК: 378.1+37.01+371

Чжоу Цун

ДОСЛІДНИЦЬКІ УМІННЯ В КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті подано аналіз дослідницьких умінь майбутніх учителів вищих педагогічних навчальних закладів.

Ключові слова: дослідницькі уміння, майбутні вчителі, підготовка.

Сучасний студент вищого навчального закладу (ВНЗ) має бути підготовлений до того, аби самостійно, швидко й економно знаходити та використовувати нові наукові дані, організувати дослідження, користуватися сучасними джерелами інформації, а також бачити, розуміти, теоретично обґрунтувати і практично вирішувати професійні завдання. При цьому потреби су-

спільства у фахівцях з якісно новим рівнем підготовки, що володіють технологією наукового дослідження, постійно зростають. Для того, щоб підготувати грамотно, творчого, динамічного викладача, здатного самостійно освоювати нові технології навчання, вирішувати професійні завдання методами наукового дослідження,

необхідний відповідний рівень сформованості його навчально-дослідницької діяльності.

Навчально-дослідницькі уміння є невід'ємною частиною навчально-дослідницької діяльності викладача, які формуються протягом усього навчання. Навчання у ВНЗ повинне підготувати студентів до активних дій у непередбачених професійних, організаторських та інших проблемних ситуаціях. Аналіз психолого-педагогічної і методичної літератури показав, що формування навчально-дослідницьких умінь студентів залежить від методики та організації навчально-пізнавальної та науково-дослідницької діяльності студентів та від сформованості у них навчальних і дослідницьких умінь, що відображено у працях відомих в Україні вчених: Г. Артемчук, В. Буряка і Л. Кондрашової, А. Єріної, В. Захожай, Д. Єріна, В. Ковальчук, Л. Моїсеєва, В. Сидоренка, П. Дмитренка, З. Слєпкань, Є. Спіцина, А. Філіпенко та ін.

Якщо узагальнити останні публікації, можна виділити в комплексі наступні основні завдання науково-дослідницької діяльності студентів у ВНЗ: формування наукового світогляду, оволодіння методологією і методами наукового дослідження; надання допомоги студентам у прискореному оволодінні спеціальністю, досягненні високого професіоналізму; розвиток творчого мислення та індивідуальних здібностей студентів у вирішенні практичних завдань; прищеплення студентам навичок самостійної науково-дослідницької діяльності; розвиток ініціативи, здатності застосувати теоретичні знання; залучення найздібніших студентів до вирішення наукових проблем, що мають суттєве значення для науки і практики; потреба постійного оновлення і вдосконалення своїх знань; розширення теоретичного світогляду та наукової ерудиції майбутнього фахівця; створення та розвиток наукових шкіл, творчих колективів, виховання у стінах вищого навчального закладу резерву вчених, дослідників, викладачів.

Метою статті є обмін досвідом в організації науково-дослідної роботи студента та підвищення ролі студента у планових галузевих дослідженнях наукових підрозділів при вищому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу. Елементи наукових досліджень мають місце в усіх формах навчального процесу у вищих навчальних закладах: у лекційних курсах, на семінарських, лабораторних і практичних заняттях, під час написання та оформлення рефератів, курсових і випускних робіт. Заохочення студентів до наукових досліджень, оволодіння ними навичками наукової діяльності повинні розглядатись як важлива умова якісної професійної підготовки педагогічних кадрів. Адже важко уявити сучасного викладача без постійного педагогічного пошуку, без намагання вдосконалювати навчально-виховний процес, без спроби реалізувати власний творчий потенціал. А запорукою всього цього і може стати сформоване у студентські роки уміння ставити перед собою завдання, для вирішення яких потрібний науковий пошук. Для пред-

мету нашого дослідження важливими є визначення основних понять, які використовуються у дослідженні.

Уміння – це самостійна, свідомо дія для практичного або теоретичного застосування набутих знань. Види умінь класифіковані. Ми дотримуємось класифікації за В. Андрєєвим, який виділяє чотири групи навчально-дослідницьких умінь:

1) операційні уміння (уміння спостерігати, порівнювати, аналізувати, синтезувати, абстрагувати, узагальнювати, структурувати і систематизувати матеріал, класифікувати, виділяти головне, застосовувати аналогію, робити індуктивні і дедуктивні висновки, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, застосовувати знання і вміння в новій ситуації, виявляти проблему, висувати гіпотезу, бачити різні підходи до вирішення проблеми і знаходити оптимальний спосіб її рішення, прогнозувати і оцінювати результат);

2) технічні уміння (уміння працювати з літературою: конспектувати, анутовати, реферувати, складати бібліографію і використовувати її; підбирати необхідний для дослідження матеріал, організувати експеримент, описувати отриманий експериментальний матеріал, робити висновки і оформляти результати свого дослідження у формі доповіді, реферату, статті). Організацію навчально-дослідницької роботи можна рекомендувати проводити на перших курсах у напрямку ознайомлення з елементами наукових досліджень, здобутку навичок самостійної роботи з поглибленого вивчення професійно спрямованих спеціальних дисциплін.

Розкриваючи питання «дослідницьких умінь» відзначимо, що система сформованих умінь та навичок є необхідною основою для будь-якого виду практичної творчої діяльності, забезпечує готовність самостійно виконувати завдання у нових умовах.

Дефініція «уміння» у широкому розумінні є готовністю до свідомого розв'язання певних завдань, що передбачає здатність орієнтуватися в нових умовах, здійснювати діяльність з елементами творчості.

На нашу думку, особливими ознаками уміння є: високий рівень усвідомленості, самостійність у вирішенні завдань, які виникають у процесі виконання певного виду діяльності; складність і комплексність, злиття розумових і практичних дій; цілеспрямованість, стійкість і міцність. А навички, в свою чергу, - це автоматизовані дії, компоненти певного виду діяльності.

У контексті нашого дослідження ми розглядаємо дослідницькі уміння як один із видів професійних умінь педагога. Варто зазначити, що однією з умов формування умінь є врахування основних компонентів структури особистості, які знаходяться у нерозривному взаємозв'язку.

Для повного розуміння сутності формування дослідницьких умінь у контексті загально педагогічної підготовки вчителя необхідно детально проаналізувати проблему формування педагогічних умінь майбутніх учителів.

Коротко розглянемо основні положення означених умінь.

В Енциклопедії з педагогіки Є. С. Рапацевича термін «педагогічні уміння» тлумачиться як «сукупність різноманітних дій вчителя, які співвідносяться з функціями педагогічної діяльності» [7, с. 618].

Проблемі педагогічних умінь майбутніх учителів присвячені роботи таких учених, як О. Абдулліна, І. Зимня, Н. Кузьміна, Т. Мишковська, О. Остряньська, В. Сластьонін та ін.

Розглядаючи формування дослідницько-педагогічних умінь студентів в умовах модульної організації процесу навчання, Т. Мишковська розуміє їх як володіння системою спеціальних знань та навичок використання методів педагогічного дослідження для виконання дослідницьких дій у процесі педагогічної діяльності вчителя [5, с. 7].

Так, О. Абдулліна розглядає педагогічні вміння як важливу соціальну та професійну функцію у структурі діяльності вчителя. Учена зазначає, що оволодіння способами, прийомами навчання та виховання базується на усвідомленому використанні психолого-педагогічних та методичних знань [1, с. 55].

Важливою стороною педагогічної діяльності, як вказує Н. Кузьміна, є наявність педагогічної задачі, для розв'язання якої необхідний відповідний рівень сформованості педагогічних умінь. Дослідниця розглядає педагогічне вміння як здатність людини виконувати певні види діяльності в умовах, що швидко змінюються на основі знань та навичок [4, с. 12].

Як зазначає І. Зимня, педагогічні вміння є сукупністю різноманітних дій вчителя, які перш за все співвідносяться з функціями педагогічної діяльності, значною мірою визначають індивідуально-психологічні особливості вчителя та свідчать про його предметно-професійну компетентність [3, с. 23].

В. О. Сластьонін, розглядаючи питання педагогічних умінь, підкреслює їх творчий характер та поділяє на такі чотири групи:

- уміння «переводити» зміст процесу виховання в конкретні педагогічні завдання;
- уміння побудувати і привести в дію логічно завершену педагогічну систему;
- уміння виділяти і встановлювати взаємозв'язки між компонентами і факторами виховання, приводити їх в дію;
- уміння здійснювати, облікувати й оцінювати результати педагогічної діяльності [8, с. 315].

О. Остряньська, досліджуючи проблему формування комплексних педагогічних умінь майбутніх учителів початкових класів, визначає дане поняття як володіння гнучкою системою усвідомлених, цілеспрямованих, взаємопов'язаних розумових і практичних дій, які дозволяють учителю успішно виконувати навчально-виховні функції в умовах, що змінюються.

Ученою проаналізовано такі групи вмінь: навчальні, виховні, гностичні, конструктивні,

організаторські, діагностичні, педагогічного спілкування, дослідницькі, артистичні, робота з батьками тощо [6, с. 56].

У дисертаційному дослідженні О. Остряньської подається визначення комплексних педагогічних умінь майбутніх учителів початкових класів як володіння сукупністю вмінь, що складають структурне, ієрархічно взаємопов'язане і відносно закінчене утворення, яке поділяється на блоки, класи, роди, види і забезпечує педагогічно доцільну взаємодію вчителя початкових класів з усіма суб'єктами педагогічної діяльності. Процес формування зазначених умінь складається з послідовних етапів: мотиваційно-пізнавального (I–II курси), тренувально-виконавчого (III–IV курси) і рефлексивно-творчого (V курс) [6, с. 70].

У сучасній психолого-педагогічній науці виділяють такі види умінь: загальнонавчальні (Ю. Бабанський, І. Лернер), проєктувальні (Ю. Кулюткін, Г. Сухобська), організаційні (Н. Кузьміна, А. Кузнєцова), інтелектуальні (Л. Виготський, Н. Лошкарьова, Н. Менчинська), педагогічні (В. Сластьонін, О. Остряньська), дослідницькі (В. Базелюк, Д. Левітес, В. Успенський).

Зазначимо, що педагогічні уміння у працях різних авторів характеризуються варіативністю ступенів узагальненості і класифікуються за логічними обґрунтуваннями. Концептуально-термінологічний аналіз свідчить, що характерним для існуючих класифікацій умінь є те, що їх невід'ємним компонентом є дослідницькі вміння.

Спираючись на дані аналізу наукової літератури, вважаємо доцільним визначити дослідницькі вміння майбутніх учителів початкової школи як інтегративне утворення розумових і практичних дій, які забезпечують здійснення багатофункціональної пошукової діяльності для вирішення професійних завдань у школі першого ступеня.

Науково-дослідницька діяльність студентів включає в себе два взаємопов'язані напрями: навчання студентів елементам дослідницької діяльності, організації та методики наукової творчості; наукові дослідження, що здійснюються студентами під керівництвом професорів і викладачів за загальнокафедральною, загально-факультетською чи вузівською науковою проблемою. Поступове зростання обсягу і складності набутих студентами знань, умінь, навичок у процесі навчання і виконання ними наукової роботи забезпечує вирішення таких основних завдань: формування наукового світогляду, оволодіння методологією та методами наукового дослідження; надання допомоги студентам у прискореному оволодінні спеціальністю, досягненні високого професіоналізму; розвиток творчого мислення та індивідуальних здібностей студентів у вирішенні практичних завдань; прищеплення студентам навичок самостійної науково-дослідної роботи; розвиток ініціативи, здатності застосовувати теоретичні знання у своїй практичній роботі; розширення теоретичного кругозору і наукової ерудиції майбутнього фахівця; створення та розвиток

наукових шкіл, творчих колективів, виховання у вузі резерву вчених, дослідників, викладачів.

Система науково-дослідної роботи у ВНЗ розглядається як певна кількість суб'єктів (студент, викладач, гурток, семінар, ради НДРС різних рівнів), які взаємозалежні й взаємозумовлені. Організовує НДРС випускаюча професійна кафедра. Структуру роботи студента зумовлює її послідовність набуття знань від кафедри до кафедри, від курсу до курсу, від чого залежить складність і глибина дослідного процесу (від набуття теоретичних знань до використання практичних результатів з експериментів, дослідних зразків і т. ін.).

Умовами, що сприяють активізації пошуково-дослідницької діяльності студентів, є: доброзичлива атмосфера в колективі; поєднання індивідуальних і колективних форм навчання; структурування навчального матеріалу за принципом наростання пізнавальних труднощів навчальної роботи; озброєння студентів раціональними прийомами пізнавальної діяльності; формування внутрішніх стимулів до навчання, самоосвіти тощо. Гальмують активну пізнавальну діяльність студентів такі фактори: запитання викладачів, відповідь на які носить репродуктивний характер; домінування під час вивчення нового матеріалу засвоєння студентами готових знань тощо. Основою ефективної пізнавальної діяльності як важливого компоненту науково-дослідної роботи є інформаційна насиченість та інформаційний комфорт –

умови для інтелектуальних комунікацій, самовираження особистості, можливість широкого та вільного доступу до необхідної інформації. В свою чергу, інформаційний комфорт виступає головною умовою прояву ініціативи та високого рівня їх віддачі. Цей комфорт забезпечується арсеналом добре організованих джерел інформації: бібліотека, інформаційна комп'ютерна база, радіо та телебачення, консультації спеціалістів, спеціальні додаткові курси за виявленими потребами тощо. Найбільш мотивуючим фактором зацікавлення студентів науково-дослідною діяльністю є підготовка до майбутньої професійної діяльності і підвищення своєї конкурентоспроможності на ринку праці, але це більш зрозуміло студентам випускних курсів.

Висновки. Розвиток науки і техніки є визначальним фактором прогресу суспільства, підвищення добробуту його членів, їх духовного та інтелектуального зростання. Цим зумовлена необхідність пріоритетної державної підтримки розвитку науки як джерела економічного зростання і невід'ємної складової національної культури та освіти, створення умов для реалізації інтелектуального потенціалу громадян у сфері наукової і науково-технічної діяльності, цілеспрямованої політики у забезпеченні використання досягнень вітчизняної та світової науки і техніки для задоволення соціальних, економічних, культурних та інших потреб.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абдуллина А. А. *Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования: пособ. [для пед. спец. высш. учеб. заведений]* / А. А. Абдуллина. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Просвещение, 1990. – 141 с.

2. Вернидуб Р. Науково-дослідницька діяльність у структурі забезпечення професійної підготовки вчителя / Роман Вернидуб // *Вища освіта України*. – 2012. – № 1. – С. 49–55.

3. Зимняя И. А. *Исследовательская работа как специфический вид человеческой деятельности* / И. А. Зимняя, Е. А. Шашенкова. – Ижевск, 2001. – 98 с.

4. Кузьмина Н. В. *Профессионализм деятельности преподавателя и мастера производственного обучения профтехучилища* / Н. В. Кузьмина. – М.: Высшая школа, 1989. – 167 с.

REFERENCES

1. Abdullin, A. A. (1990). *Obschepedagogicheskaya podgotovka uchitelya v sisteme vysshogo pedagogicheskogo obrazovaniya: posob. [dlya ped. spets. vyssh. ucheb. zavedeniy]* [General pedagogical training of teachers in the system of higher pedagogical education: manual. [for PED. spec. the Supreme. the textbook. institutions]]. 2nd ed., revised and enlarged. M.: Obrazovaniie. 141 [in Russian].

2. Vernidub, R. (2012). *Naukovo-Doslidnitska Dyalnist u Strukturi Zabezpechennya Profesiynoyi Pidgotovki Vchitelya* [Research Activities In The Structure Of Training Of Teachers]. *Vyscha osvita Ukrainy – Higher education of*

5. Мишковська Т. Д. *Формування дослідницько-педагогічних умінь студентів в умовах модульної організації процесу навчання* : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Т. Д. Мишковська. – Чернівці, 1999. – 23 с.

6. Остряньска О. А. *Формування комплексних педагогічних умінь у майбутніх учителів початкових класів*: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Остряньска Олена Анатоліївна. – К., 2002. – 259 с.

7. *Педагогіка: Большая современная энциклопедия* [сост. Е.С.Рапаевич]. – Мн. : «Современное слово», 2005. – 720 с.

8. Слостенин В. А. *Педагогіка. Инновационная деятельность* / Слостенин В. А., Подымова Л. С. – М.: Магистр, 1997. – 223 с.

Ukraine. 1. 49-55 [in Ukrainian].

3. Winter, I. A., Sasinkova, E. A. (2001). *Issledovatel'skaya rabota kak spetsificheskii vid chelovecheskoy deyatel'nosti* [Research as a specific kind of human activity]. Izhevsk [in Russian].

4. Kuzmina N. (1989). *Professionalizm deyatel'nosti predpodavatelya i mastera proizvodstvennogo obucheniya proftehuchilishcha* [Activity professionalism of a teacher and a master of industrial training at vocational school]. Moscow: Vysshaya shkola [in Russian].

5. Miskovska, T. D. (1999). *Formuvannya doslidnitsko-*

pedagogichnih umin studentiv v umovah modulnoi organizatsii protsesu navchannya : avtoref. dis. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk: spets. 13.00.01 «Zagalna pedagogika ta Istoriya pedagogiki» [Formation of research and pedagogical skills of students in terms of modular organization of education : Extended abstract of candidate's thesis: spec. 13.00.01 General Pedagogy and History of Pedagogy"]. Chernivtsi [in Ukrainian].

6. Ostrianska, O. A. (2002). *Formuvannia kompleksnikh pedagogichnikh umin u maybutnikh uchiteliv pochatkovikh*

klasiv: dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 [Formation of comprehensive pedagogical skills of future primary school teachers: Extended abstract of candidate's thesis: 13.00.04]. Kyiv [in Ukrainian].

7. Rapatsevich, E.S. (2005). *Pedagogika: bolshaya sovremennaya entsyklopediya [Pedagogy: Large modern encyclopedia]*. Mn.: "Sovremennoe slovo". (2005).

8. Slastenin, V. A., & Podymova, L. S. (1997). *Pedagogika. Innovatsyonnaya Deyatel'nost [Pedagogy. Innovative Activities]*. Moscow: Magister [in Russian].

Чжоу Цун

ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЕ УМЕНИЯ В КОНТЕКСТЕ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

В статье представлен анализ исследовательских умений будущих учителей в высших педагогических учебных заведений.

Ключевые слова: исследовательские умения, будущие учителя, подготовка.

Zhou Cong

RESEARCH SKILLS IN CONTEXT OF TRAINING FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

The article presents the analysis of the research skills of future teachers in higher educational institutions. Teaching and research skills are an integral part of teaching and research activity of a teacher, which are formed throughout the study. The higher education should prepare students for active unforeseen professional, managerial, and other problematic situations. The analysis of psycho-pedagogical and methodological literature has shown that the formation of the teaching and research skills of students depends on the methodology and organization of educational and research activities of students and the formation of their research skills, as it is reflected in the writings of prominent scholars of Ukraine. The research elements in all forms of educational process in higher educational institutions are the following: lecture courses, seminars, laboratory and practical classes, writing and presentation of essays, term papers and graduation thesis. Students should deal with research activities; mastering the skills of scientific activity should be considered as an important prerequisite for efficient professional training. It is difficult to imagine a modern teacher without the constant search, without trying to improve the educational process, without trying to realize his/her own creative potential. And a pledge of all this may be formed during student years. Thus, students owe the ability of setting goals to scientific researches. Conditions, which promote the activation of students' research activities, are the following: homely atmosphere in a class, union of individual activity and teamwork, formation of inner stimuli for studying process, self-training etc.

Keywords: research skills, future teacher, training.

Подано до редакції 05.06.14